

KÖRÖS ENDRÉNÉ DR. – SZABÓ SÁNDORNÉ

A háztartások, családok helyzete Közép-Dunántúlon

A háztartás és a család a társadalmi együttélés alapsejtjei. A népesedési folyamatok, a népességstruktúra változásai a háztartások és a családok nagyságának folyamatos csökkenésével, a háztartások és a családon belüli együttélési formák egyszerűsödésével, a „csonka” családok számának emelkedésével, valamint az egyedülállók számának jelentős emelkedésével jártak együtt.

A háztartás állhat egy vagy több családból (családmagból). Egy család esetében, ha a családon kívül más személy nem tartozik a háztartáshoz, a család és a háztartás azonos. Az egy- és többcsaládos háztartások alkotják a „családháztartásokat”. A háztartások sajátosságos (és a népesség öregedése következtében különös figyelmet érdemlő) csoportja a teljesen egyedül lakó, egyedülálló személyek háztartása, az „egyszemélyes háztartás”.

A háztartás és a család természetesen nem egyszerűen az együtt élő egyének összessége, hanem az egymásra kölcsönösen ható személyek közössége. A család nemcsak biológiai, hanem társadalmi-gazdasági egység is. Keretei között történnek azok a döntések, amelyek többek között a reprodukcióval, a fogyasztással, a nevelés-oktatással, a munkahely-, lakóhely- vagy lakásváltoztatással kapcsolatos magatartást meghatározzák. Ezek vizsgálatához a tízévenkénti népszámlálások, valamint a köztes időszakban tartott „kisnépszámlálások”, mikrocenzusok során nyert adatok állnak rendelkezésre.

A háztartások összetételének, nagyságának főbb jellemzői

A háztartás a családnál nagyobb egység, az együtt lakó személyek – rokoni kapcsolattól független – gazdasági közössége. 2005 áprilisában Közép-Dunántúlon a népesség 98%-a, mintegy 1 millió 87 ezer személy magánháztartásban, a fennmaradó 2% pedig közösségi elhelyezést nyújtó intézményekben élt. A háztartások száma meghaladta a 420 ezret, melynek közel háromnegyede családháztartás. Ez utóbbiak száma 1990 óta alig változott, a bennük élők száma (958,6 ezer fő) azonban 2,4%-kal csökkent. Ugyanezen idő alatt a nem családháztartások száma ötödével bővült, mintegy 128 ezren tartoztak e körbe, és több mint négyötödük egyedülálló volt.

A háztartások összetétele általános jellegében közel azonos az országoséval. Itt is a családháztartások dominálnak, arányuk viszont 4 százalékponttal kedvezőbb annál.

1. táblázat

A háztartások, a háztartásban élők Közép-Dunántúlon

Megnevezés	1990	1996	2001	2005
<i>A háztartások száma (1000)</i>				
Családháztartás	304,5	307,9	304,6	303,7
Nem családháztartás	97,3	95,7	107,0	116,9
<i>Összesen</i>	<i>401,8</i>	<i>403,6</i>	<i>411,6</i>	<i>420,6</i>
Az országos %-ában	10,3	10,4	10,7	10,5
<i>A népesség száma (1000 fő)</i>				
Családháztartás	982,1	..	975,8	958,6
Nem családháztartás	111,3	..	117,8	128,2
<i>Háztartásban élő népesség együtt</i>	<i>1093,4</i>	<i>1097,0</i>	<i>1093,6</i>	<i>1086,8</i>
Az országos %-ában	10,8	11,0	11,0	11,0
Nem háztartásban élő népesség	20,9	18,4	31,1	23,1
<i>Lakónépesség összesen</i>	<i>1114,3</i>	<i>1115,3</i>	<i>1124,7</i>	<i>1109,9</i>
Az országos %-ában	10,7	10,9	11,0	11,0

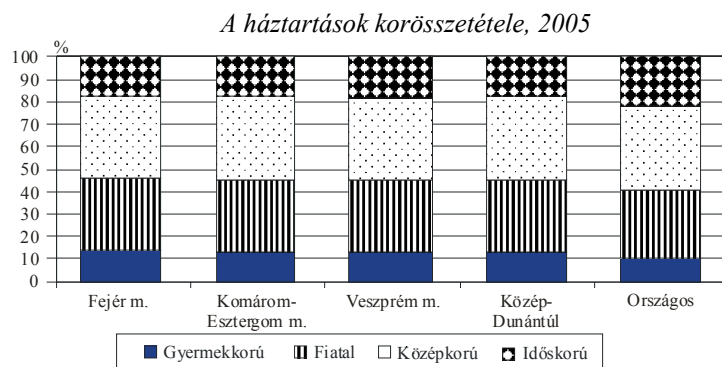
A családháztartásban élők a háztartások népességének 88%-át képviselték, ezért a továbbiakban ezzel a csoporttal részletesebben foglalkozunk. A családháztartások közel 96%-a, mintegy 290 ezer háztartás egy családból áll, ennek több mint kilenctizede a családmagra korlátozódó – rokon és nem rokon nélkül élő – „kiscsalád”.

A családháztartásoknak 4,3%-a (országosan 4,0%-a) két- és többcsaládos háztartás. A többcsaládos háztartások túlnyomó többsége (57,5%-a) ma is a községekben él, de számuk és arányuk az elmúlt évtizedben jelentősen csökkent. A legalacsonyabb az arány a megyei jogú városokban (Dunaújváros, Székesfehérvár, Tatabánya, Veszprém), ahol alig haladja meg a 2%-ot, ugyanakkor a régió községeiben ez az arány mintegy 6%.

A családháztartások családtípus szerinti összetételére az jellemző, hogy 100 családháztartásból 69 házaspár, 12 élettársi kapcsolatban élő, 15 egy szülő gyermekkel típusú, 4 pedig két- vagy többcsaládos háztartás. A régióban a hagyományos házaspár típusú háztartás-összetétel leginkább Veszprém megyét jellemzi.

A háztartásban élők korösszetételét az utóbbi évtizedekben az országoshoz hasonlóan folyamatos változás jellemzi, melynek háttérében a fiatalok és időskorúak számának és arányának ez utóbbiak javára történő változása áll. Emelkedett azoknak a háztartásoknak az aránya, ahol legalább egy időskorú személy él, 1990-ben száz háztartásból 34, 2005-ben pedig az országossal egyező, mintegy 40 ilyen háztartás volt. A vizsgált 15 év alatt a legnagyobb változás Fejér megyében következett be, de arányaiban a legtöbb időskorú Veszprém megyében élt. Jelentős a csak időskorúakból álló háztartások hányadának emelkedése is, 1990-ben minden hatodik, 2005-ben pedig már minden negyedik háztartást kizárólag időskorú személy vezetett.

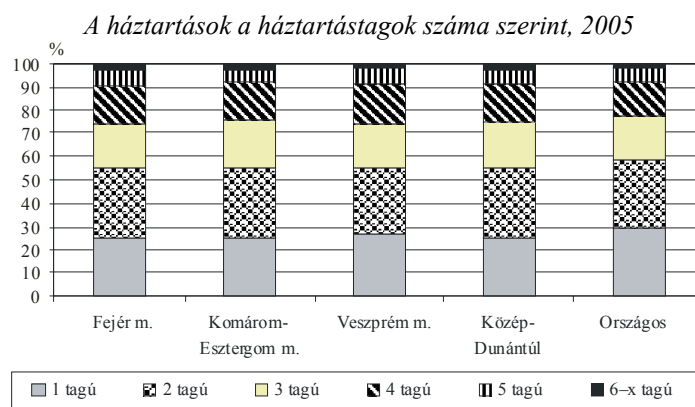
1. ábra

A családháztartásban élők közel fele fiatal, négytizede középkorú, és mintegy hatoda öregkorú. A nem családháztartásban élők, s ezen belül az egyedülállók 56%-a öregkorú, harmada középkorú, egytizedük fiatal. A több családból álló háztartások családi állás szerinti vizsgálatánál azt figyelhetjük meg, hogy az első családban¹ a szülők többsége középkorú, és leginkább fiatal gyermekkel lakik együtt; a másodikban a szülők és a gyermekek zöme fiatal, a velük együtt élő rokon és nem rokon személyek 80%-a pedig öregkorú.

A gyermekek számának csökkenésével, a lakáshelyzet folyamatos javulásával, az egyedülállók számának növekedésével a háztartásokban élők száma is csökkent. Ezt mutatja a 100 háztartásra jutó személyek számának alakulása. E mutató értéke Közép-Dunántúlon 258, tizeneggyel több, mint az országos átlag. A háztartások nagysága meglehetősen eltérően alakult, Fejér megyében találhatók nagyobb arányban a 3 személynél népesebb háztartások, annak ellenére, hogy számuk és arányuk az utóbbi másfél évtizedben jelentősen csökkent. Mindhárom megyében a kéttagú háztartások súlya a legnagyobb, melyhez „felzárkózni” látszik az egyszemélyeseké.

2. ábra

¹ Adatgyűjtés-technikai szokás, hogy a például 2 családból álló háztartás családjait számozással jelölik. Az első család a háztartásfő családja. A háztartásfő általában az a személy, akinek a nevén a lakás és a szolgáltatási szerződések zöme van.

A népességen belüli változások a háztartások gazdasági aktivitás szerinti összetételében is éreztették hatásukat. Jelentős változás, hogy 1990 és 2001 között csökkent, majd mérsékelten emelkedett azoknak a háztartásoknak a száma, ahol legalább egy alkalmazásban álló családtag volt. A korábban egykeresős háztartások vezető szerepét a két- vagy többkeresős háztartások vették át, és ezek váltak általánossá. A másik számottevő változás, hogy 2001-ig folyamatosan emelkedett, majd csökkent az inaktív keresővel rendelkező háztartások aránya. 2005-ben száz háztartásból 36-ban (országosan 40-ben) egyáltalán nincs aktív kereső családtag. Az országoshoz hasonlóan a régióban is minden harmadik háztartás olyan, ahol csak inaktív kereső él. Folyamatos csökkenés mutatkozik az eltartottak háztartásonkénti átlagos számában is. E tekintetben Komárom-Esztergom és Veszprém megyében az országosnál kedvezőbb, Fejérben pedig magasabb az eltartottak száma. A közös háztartásban élő kereső és inaktív személyek aránya, valamint a háztartások megélhetési viszonyai között szoros összefüggés van. Az anyagi biztonságra utaló mutató a háztartásban lehet például a száz foglalkoztatottra jutó inaktív keresők és eltartott családtagok együttes száma. Minél nagyobb a mutató értéke, annál kisebb a háztartás esélye a jobb színvonalú megélhetésre, hiszen nem mindegy, hogy hány embert kell eltartani egy-egy kereső családnak. A régióban 2005-ben száz foglalkoztatottra 131 inaktív kereső és eltartott jutott, 16-tal kevesebb, mint országosan. A legalacsonyabb (129) Komárom-Esztergomban, a másik két megyében pedig egyaránt 132-132. Miután az ország gazdaságilag fejlettebb régióihoz tartozik Közép-Dunántúl, itt a foglalkoztatottal rendelkező háztartások átlagos aránya mintegy 12%-ponttal meghaladta az országost.

A családtypusok, családformák alakulása

A család a társadalmi együttélés vérségi kapcsolaton alapuló legkisebb közössége, életútjának állomásai elsődlegesen a népmozgalmi eseményekben gyökereznek. Minden házasságkötés egy új család alakulását jelenti, a gyermekek születése a családok növekedésében jut kifejezésre, a válás és a halálozás a családok felbomlását, esetleg megszűnését okozza. A családi viszonyokban bekövetkezett módosulásokat a következő összetevők befolyásolták, és befolyásolják ma is:

- az átlagos házasodási kor emelkedése,
- a válások számának növekedése,
- az újránházasodások számának mérséklődése,
- a népesség, elsősorban a középkorú férfiak halandóságának kedvezőtlen alakulása,
- az élettársi kapcsolat mint életforma terjedése.

A családok száma Közép-Dunántúlon az 1980-ig tartó folyamatos növekedés után tíz év alatt négyezerrel csökkent, majd az 1990-et követő tíz évi, több mint 5 ezres bővülést mérsékelt visszaesés váltotta fel. Az elmúlt évtizedekben a családok demográfiai struktúrájának leglényegesebb változása a családok számának mérséklődése mellett a családnagyság csökkenése volt.

A családban élők arányának a csökkenése nem éri el a családháztartásban élők hányadának mérséklődését, ez utóbbiak aránycsökkenésébe belejátszik a családdal élők hányadának visszaesése is, ami viszont a tiszta, rokon és nem rokon személyek nélkül élő családok, az úgynevezett családmagok terjedésének velejárója. Ebben részben megjelenik a fiatalok önálló (a szülőktől független) életre való törekvése.

2. táblázat

Családok és családban élők Közép-Dunántúlon

Megnevezés	1990	2001	2005
A családok száma	313 078	318 685	317 647
A családban élők száma	935 890	937 943	926 098
100 családra jutó családtag	299	294	292
100 családra jutó gyermek	113	110	108

A 2005. évi mikrocenzus időpontjában a régió 958,6 ezer családháztartásban élő népességéből 926,1 ezer élt családtagként, és mintegy 32 500 főt tett ki a családdal együtt élő rokon és nem rokon személyek száma. A családok száma 2005-ben másfél százalékkal volt több, mint 15 évvel korábban, ezen belül azonban a házaspáron alapuló családok száma 12%-kal visszaesett, az élettársi kapcsolaton alapulóké ugyanakkor több mint háromszorosára növekedett. A házaspáros családok részaránya 71, az élettársas családoké 12%-ot tett ki (az 1990 évi 82, illetve 4%-kal szemben).

3. táblázat

A családok összetétele, 2005

Családösszetétel	Fejér	Komárom-Esztergom	Veszprém	Közép-Dunántúl
Házaspár gyermek nélkül	35 766	25 194	28 861	89 821
Házaspár gyermekkel	51 629	37 379	46 910	135 918
Élettársi kapcsolat gyermek nélkül	8 505	4 953	5 663	19 121
Élettársi kapcsolat gyermekkel	7 450	6 984	5 917	20 351
<i>Párkapcsolat típusú együtt</i>	<i>103 350</i>	<i>74 510</i>	<i>87 351</i>	<i>265 211</i>
Apa gyermekkel	2 641	2 338	2 047	7 026
Anya gyermekkel	17 520	14 262	13 628	45 410
<i>Egy szülő gyermekkel együtt</i>	<i>20 161</i>	<i>16 600</i>	<i>15 675</i>	<i>52 436</i>
<i>Összesen</i>	<i>123 511</i>	<i>91 110</i>	<i>103 026</i>	<i>317 647</i>

A családok átlagos nagysága – csakúgy, mint a háztartásoké – folyamatosan csökken: 1990-ben száz családra 299 személy jutott, 2005-ben 292. A családok átlagos nagyságát alapvetően két tényező befolyásolja: a család típusa és a családban élő gyermekek száma. Az átlagos családnagyság csökkenése mindegyik családtípusra jellemző. A párkapcsolatra épülő családok átlagos nagysága érthető okok miatt magasabb, mint az egyszülős családoké. 2005-ben száz párkapcsolat típusú családra 303, ugyanennyi egyszülős családra 262 személy jutott. A házassággal létrejött családok átlagos nagysága magasabb az élettársi kapcsolaton alapulókéénál, az anya gyermekkel típusúaké pedig az apás családokénál. 2005-ben az egyszülős családok 87%-ánál az anya élt együtt gyermekével.

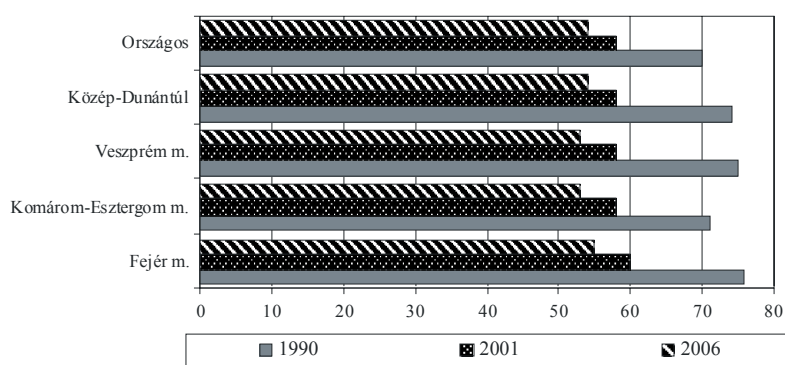
A családok nagysága a családtagok, elsősorban a gyermekek számától függ. Igaz, hogy az átlagos családnagyság csökkenésében a termékenység közismert alakulásának van a legnagyobb szerepe, de az okok ennél összetettebbek. A gyermekszámot nemcsak a termékenység befolyásolja, hanem a házasságtartam, a gyermekek gyorsabb kiválása a családból. Ez a tény viszont számottevően növelte a gyermek nélkül élő családok arányát.

2005-ben közel 90 ezer házaspár élt gyermek nélkül, harmadával több, mint az évezred elején. Családon belüli arányuk alacsonyabb az országosnál, megközelítette a 40%-ot. A családnagyság csökkenése azzal is összefügg, hogy kevesebb lett a rokonnal élő családok száma.

A családban élő gyermekek számának csökkenése az utóbbi években megváltoztatta a családok összetételét is, ennek megfelelően növekedett a kisebb taglétszámú családok száma, és folytatódott a négynél több tagból álló családok számának csökkenése.

3. ábra

A 100 családra jutó 15 évesnél fiatalabb gyermekek száma

A családok gyermekszám szerinti vizsgálatánál az adatfelvétel különbséget tesz a gyermekkorúak és a 15 éven felüli, de eltartottságuknál fogva ténylegesen gyerekeknek számító családtagok között. A családban élő gyermekek fele 15 évesnél fiatalabb. Fontos ismerni az ő adataikat, hisz ők biztosítják a következő évtized foglalkoztatottainak utánpótlását is. A családokban élő 15 évesnél fiatalabb gyermekek száma 2005-ben 170 ezer fő volt, 10 ezerrel kevesebb, mint 1990-ben. Jelenleg a családok közel kétharmadában, a gyermekes családok 20%-ában nincs 15 évesnél fiatalabb gyermek. A 100 gyermekes családra jutó gyermekszám Fejérben a legmagasabb (168), a régiós átlag pedig 164 (egygyel több, mint országosan).

A háztartások, családok jövedelmi helyzete

A háztartások, családok helyzete nagymértékben változott, összetétele átrendeződött. Az előző fejezetben bemutatott demográfiai folyamatok és a szociális ellátórendszer változása mellett a gazdasági környezet átalakulása differenciálta a háztartások jövedelmi helyzetét.

Gazdasági háttér

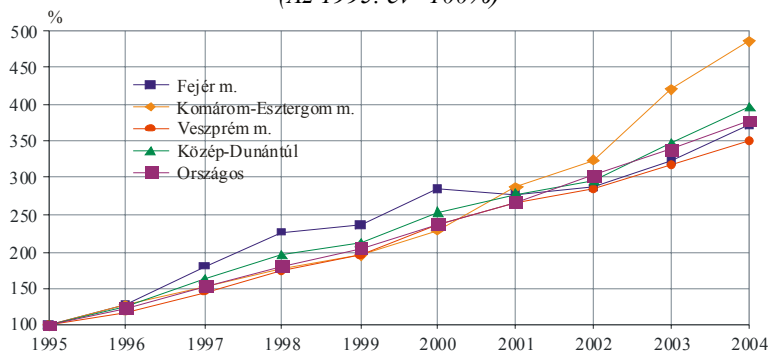
A gazdasági-társadalmi átalakulással együtt járó jelenségek – a gazdaság szerkezeti változása, a magángazdaság térhódítása, a munkanélküliség – eltérően hatottak az ország különböző térségeiben. Az ország nyugati megyéi kedvezőbb helyzetbe kerültek, mások súlyos foglalkoztatási, gazdasági nehézségekkel küzdenek.

Az egy lakosra számított GDP alapján a régiók sorrendje a 2004-ig eltelt tíz évben lényegében nem változott. Az első három helyen minden évben Közép-Magyarország, Nyugat-Dunántúl és Közép-Dunántúl állt. A többi négy régió esetében is csak mérsékelt és átmeneti előre- vagy hátralépés történt az évek során, ugyanakkor a szélső értékeket képviselő régiók közötti különbségek még erőteljesebbé váltak.

A közép-dunántúli régiót alkotó három megye gazdasági fejlődése is differenciáltan alakult. Veszprém megye pozíciója kismértékben javult, az egy lakosra jutó GDP alapján Budapest és a megyék közötti sorrendben a tartósan 9. helyről 2001-től a 8. helyre lépett. Az általában 8. helyen álló Komárom-Esztergom megye – dinamikus gazdasági fejlődés eredményeként – 2002 és 2004 között már a 3. helyet foglalta el. Fejér megye gazdasági fejlődése 2002-ig volt kiugró, azóta a növekedés lassult, összességében az 1995–2004 közötti időszakban az országoshoz hasonló ütemben fejlődött.

4. ábra

*Az egy lakosra jutó GDP alakulása, 1995–2004
(Az 1995. év=100%)*

Az ország harmadik legfejlettebb régiója 2004-ben az országban megtermelt bruttó hazai termék több mint egytizedét állította elő. Az egy főre jutó GDP 1 millió 953 ezer Ft volt, ami a megyék átlagánál mintegy 21%-kal magasabb.

4. táblázat

Bruttó hazai termék (GDP), 2004

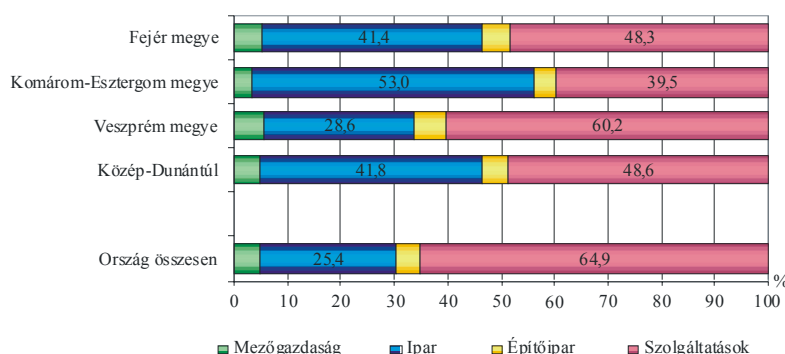
Terület	Részesedés a bruttó hazai termékből, %	Az egy főre jutó bruttó hazai termék				
		1000 Ft	az 1995. évi ^{a)}	az országos	a megyék átlagának	Közép- Dunántúl
			százalékában			
Fejér megye	4,2	2008	362,3	98,0	124,2	102,8
Komárom-Esztergom megye	3,5	2282	473,8	111,3	141,1	116,8
Veszprém megye	2,8	1606	341,0	78,3	99,3	82,2
<i>Közép-Dunántúl</i>	<i>10,5</i>	<i>1953</i>	<i>384,3</i>	<i>95,3</i>	<i>120,8</i>	<i>100,0</i>
Ország	100,0	2050	366,6	100,0	126,8	103,5

a) Folyó áron.

Az országos átlagnál dinamikusabb gazdasági fejlődést a régió iparának szerkezetváltása, az ipar húzóágazattá válása segítette elő. A régióban a mezőgazdaság és az építőipar az országoshoz hasonló súlyú, az ipar hozzájárulása a bruttó hozzáadott érték termeléséhez az országos átlagnál jóval nagyobb, a szolgáltatásoké viszont alacsonyabb.

5. ábra

A bruttó hozzáadott érték megoszlása, 2004

A régió belül a három megye gazdasági szerkezete eltérő. A GDP négytizedét adó Fejér megyében a bruttó hozzáadott érték összetétele csaknem teljesen megegyezik a régiós átlaggal, míg Komárom-Esztergom megyében az ipar, Veszprém megyében viszont a szolgáltatások súlya magasabb az országosnál. Veszprém megyében a szolgáltatásokon belül a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás a bruttó hozzáadott érték 2,8%-át teszi ki (országosan 1,7%, illetve a régióban 1,6%).

Az eltérő gazdaságszerkezetből adódóan az ipari szerkezetváltás különböző módon hatott a régió megyéire. Kedvezőnek ítéelve a régió adottságait – jó földrajzi fekvés, fejlődő infrastruktúra, képzett munkaerő, önkormányzatok befektetést ösztönző politikája, adókedvezmények – több stratégiai befektető jelent meg a régióban. Fejér és Komárom-Esztergom megyében a külföldi (elsősorban a multinacionális) tőke az átlagosnál jóval kedvezőbb feltételeket talált. A betelepült külföldi érdekltségű vállalkozások, multinacionális cégek igen nagy szerepet játszottak abban, hogy a régió iparszerkezete az 1990-es években nagymértékben átalakult, új munkahelyek létrehozásán túl korszerű technológiákat honosítottak meg, s az exporttöbbletet biztosító területeken általában a versenyképesség javulását eredményező fejlesztések, kapacitásbővítések hatásai jelentkeztek.

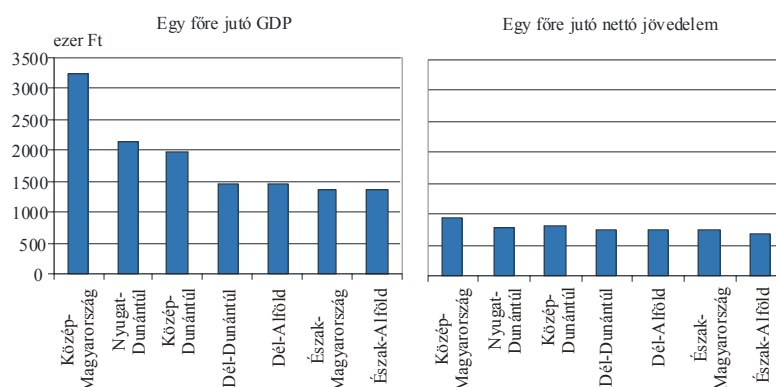
A jövedelmek alakulása

A kedvezőbb gazdasági növekedés a foglalkoztatottság, s ezen keresztül a munkaerőpiac szereplői jövedelmi helyzetének javulását, így a régió egész lakosságának életszínvonal-emelkedését is eredményezte.

A gazdasági fejlettség tükröződik a lakosság jövedelmi helyzetében. A régiók közötti sorrend az egy főre jutó jövedelem alapján csaknem ugyanaz, mint az egy főre jutó GDP esetében. Közép-Dunántúl éves szinten mindössze 32 ezer forinttal előzi meg Nyugat-Dunántúlt az egy főre jutó jövedelem terén.

6. ábra

*Az egy főre jutó GDP és az egy főre jutó nettó jövedelem
regionális különbségei, 2004*

A közel egy évtizedet felölelő időszakban a közép-dunántúli régióban élők egy főre jutó éves jövedelme kiemelkedően – az egy főre jutó GDP-hez hasonló ütemben – folyó áron 3,8-szeresére, 799 ezer Ft-ra emelkedett, ami egyértelműen a térség munkahelyteremtő beruházásainak következménye.

A növekedés üteme mindhárom megyében meghaladta az országos átlagot, legnagyobb mértékben Komárom-Esztergom megyében, ahol ez alatt az időszak alatt az egy főre jutó GDP kiugróan (folyó áron közel ötszörösére) nőtt.

5. táblázat

Egy főre jutó nettó jövedelem, 2004

Terület	Az egy főre jutó nettó jövedelem				
	1000 Ft	az 1995. évi ^{a)}	az országos	a megyék átlagának	Közép-Dunántúl
		százalékában			
Fejér megye	822	381,2	104,4	110,9	102,8
Komárom-Esztergom megye	818	394,2	104,0	110,4	102,3
Veszprém megye	755	376,4	96,0	101,9	94,5
<i>Közép-Dunántúl</i>	<i>799</i>	<i>383,9</i>	<i>101,6</i>	<i>107,9</i>	<i>100,0</i>
Ország	787	364,6	100,0	106,2	98,4

a) Folyó áron.

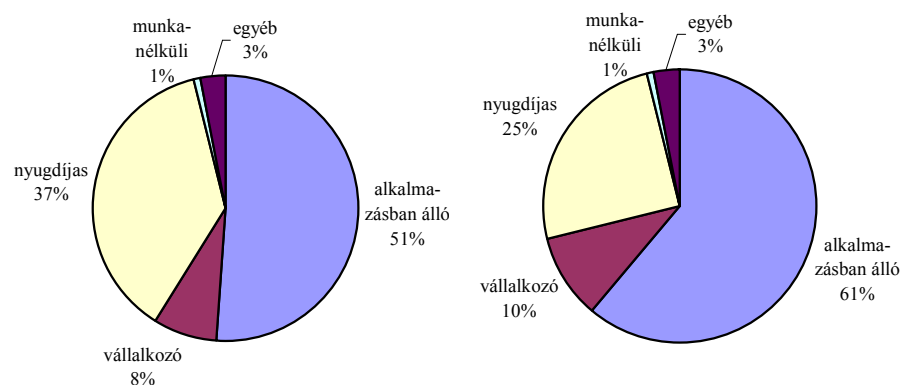
A régióban élők jövedelme így 2004-ben valamelyest meghaladta az országos átlagot, szemben az 1995. évvel, amikor még némileg elmaradt attól. A háztartások egy főre jutó jövedelme 2004-ben Fejér és Komárom-Esztergom megyében közel azonos, az országosnál magasabb volt, Veszprém megyében viszont nem érte el azt.

Jövedelmek gazdasági aktivitás szerint

Az összességében növekvő életszínvonal mellett – a gazdaság- és társadalompolitikai intézkedések aktuális prioritásaitól függően – az eltelt időszakban az egyes társadalmi rétegek jövedelmi helyzete differenciáltan változott. A felmérés időpontjában a közép-dunántúli régiót alkotó megyék mintegy négyszázezer háztartásában közel 1,1 millió személy élt. Az egy főre jutó éves nettó jövedelmük 2004-ben átlagosan 799 ezer forint volt, ami mögött jelentős különbségek alakultak ki az adott terület településtípus szerinti, munkaerő-piaci, demográfiai jellemzői, kulturális, oktatási hagyományai, színvonala, stb. alapján.

7. ábra

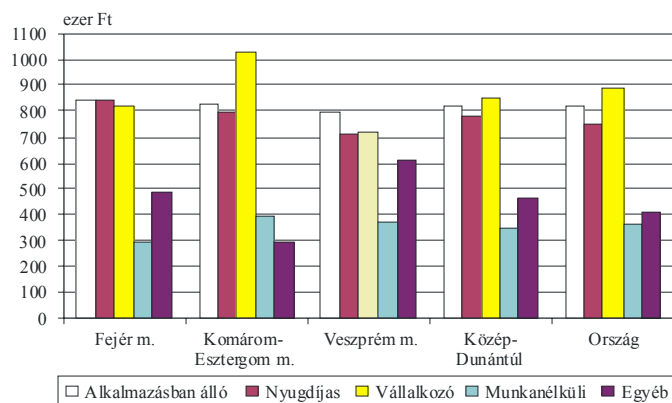
A háztartások és a háztartásban élők megoszlása a háztartásfő gazdasági aktivitása szerint, 2005

A régió háztartásainak felét alkalmazásban álló, 37%-át nyugdíjas háztartásfővel rendelkező háztartások alkották a felmérés időpontjában. Nem mutatkozott lényeges eltérés a két csoport jövedelme között, az alkalmazásban álló háztartásfővel rendelkező háztartások egy főre jutó jövedelme 2004-ben 823 ezer Ft volt, a nyugdíjas háztartásfővel rendelkező háztartásoké mindössze 5%-kal maradt el ettől. Ennél magasabb jövedelemmel a vállalkozók háztartásai rendelkeztek, egy főre jutó éves jövedelmük 853 ezer Ft volt, míg a munkanélküliek háztartásaiban csupán 349 ezer Ft, az egyéb szociális segélyből élőkben is mindössze 460 ezer Ft jutott egy főre éves szinten.

8. ábra

Egy főre jutó nettó jövedelem a háztartásfő gazdasági aktivitása szerint, 2004

Az alkalmazásban álló háztartásfővel rendelkező háztartások jövedelmi helyzetét az általános befolyásoló tényezők – például a háztartás összetétele, tagjainak száma, területi elhelyezkedése – mellett alapvetően az alkalmazásban állók nettó átlagkeresetének alakulása határozta meg. A régióban az alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete az 1995. és 2004. év között eltelt időszakban – az országosnál valamivel alacsonyabb ütemben – folyó áron közel három és félszeresére, 88 ezer Ft-ra emelkedett. Az alkalmazotti háztartások keresetei alapján ugyanaz a megyék sorrendje, mint az éves nettó jövedelmeik alapján. Legmagasabbak a jövedelmek Fejér megyében, amit Komárom-Esztergom megye, majd Veszprém megye követ.

6. táblázat

Egy főre jutó nettó jövedelem az alkalmazásban álló háztartásfővel rendelkező háztartásokban, 2004

Terület	Egy főre jutó nettó jövedelem			
	1000 Ft	az országos	a megyék átlagának	Közép-Dunántúl
		százalékában		
Fejér megye	841	102,3	109,0	102,2
Komárom-Esztergom megye	831	101,1	107,7	100,9
Veszprém megye	794	96,6	102,9	96,5
<i>Közép-Dunántúl</i>	823	100,1	106,7	100,0
Ország	822	100,0	106,5	99,9

A gazdaságilag aktív korban elért jövedelmi színvonal kihat a nyugdíjas évekre is. Fejér megyében közelít egymáshoz az egy főre jutó nyugdíjas és alkalmazotti jövedelem, éves szinten mindössze 3 ezer forinttal kevesebb a nyugdíjasoké.

7. táblázat

*Egy főre jutó nettó jövedelem a nyugdíjas háztartásfővel rendelkező
háztartásokban, 2004*

Terület	Egy főre jutó nettó jövedelem			
	1000 Ft	az országos	a megyék átlagának	Közép- Dunántúl
		százalékában		
Fejér megye	838	111,6	118,2	107,0
Komárom-Esztergom megye	794	105,8	112,0	101,4
Veszprém megye	712	94,9	100,5	90,9
<i>Közép-Dunántúl</i>	<i>783</i>	<i>104,3</i>	<i>110,5</i>	<i>100,0</i>
Ország	751	100,0	106,0	95,9

A nyugdíjas háztartások jövedelmi helyzetét alapvetően a nyugdíjak nagysága határozza meg. Közép-Dunántúlon a saját jogú havi átlagnyugdíj 2004-ben 65 624 Ft volt, 3,1%-kal magasabb az országosnál. A különbség a háztartások jövedelmén is tükröződik. Mivel a nyugdíjas háztartások többsége gyermek eltartásáról már nem gondoskodik – az átlagos háztartásnagyság 2 fő alatt van, szemben az aktív keresős háztartások 3 fő fölötti értékével –, a jövedelem kevesebb személy közt oszlik meg. Az egy főre vetített érték közelít az aktív háztartásokéhoz.

Jövedelmek a háztartás taglétszáma szerint

A háztartásban élők száma alapvetően befolyásolja az egy főre jutó jövedelem nagyságát. A háztartás nagyságával párhuzamosan csökken a családtagok átlagos jövedelme. A Közép-Dunántúlon élők átlagjövedelme – a négytagú háztartások kivételével – meghaladja az országos átlagot.

8. táblázat

Egy főre jutó nettó jövedelem a háztartás taglétszáma szerint, 2004

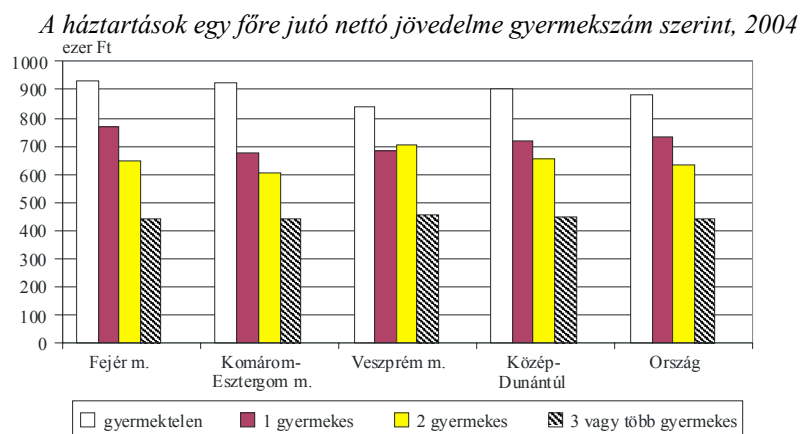
Terület	A háztartás nagysága					
	egyedülálló	2 tagú	3 tagú	4 tagú	5 tagú	6 és több tagú
	<i>Abszolút értékben (ezer forint)</i>					
Fejér megye	1026	1011	925	726	570	538
Komárom-Esztergom megye	1018	962	940	692	608	446
Veszprém megye	858	891	768	706	695	555
<i>Közép-Dunántúl</i>	<i>969</i>	<i>963</i>	<i>881</i>	<i>711</i>	<i>626</i>	<i>521</i>
Ország	945	910	852	734	600	501
	<i>Ország összesen=100,0 (a megfelelő taglétszámon belül)</i>					
Fejér megye	108,5	111,1	108,6	98,8	95,0	107,3
Komárom-Esztergom megye	107,7	105,7	110,3	94,2	101,5	89,0
Veszprém megye	90,7	98,0	90,1	96,2	115,8	110,8
<i>Közép-Dunántúl</i>	<i>102,5</i>	<i>105,8</i>	<i>103,3</i>	<i>96,8</i>	<i>104,4</i>	<i>104,1</i>
Ország	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Az országoshoz hasonlóan nincs lényeges különbség az egyedülállók és a 2 tagú háztartások egy főre jutó jövedelme között, ami elsősorban a „kétkeresős családmódel” gyakorlatával magyarázható.

Jövedelmek gyerekszám szerint

A háztartások egy főre jutó jövedelme a gyermekek számának növekedésével párhuzamosan csökken. A közép-dunántúli régióban ez alól kivétel Veszprém megye, ahol a 2 gyermekesek valamivel kedvezőbb helyzetben vannak, mint az egy gyermekkel rendelkezők.

9. ábra

A régió mindhárom megyéjére és országosan is jellemző, hogy a 3 és többgyermekes háztartásokban az egy főre jutó jövedelem a gyermektelenek jövedelmének csupán a fele.

9. táblázat

*Egy főre jutó nettó jövedelem gyerekszám szerint
az országos átlaghoz* viszonyítva, 2004*

Terület	A háztartás				Összesen
	gyermektelen	1 gyermekes	2 gyermekes	3 vagy több-gyermekes	
Fejér megye	118,7	97,2	82,0	56,2	104,4
Komárom-Esztergom megye	117,5	85,6	76,8	57,0	104,0
Veszprém megye	106,5	87,1	89,9	58,1	96,0
<i>Közép-Dunántúl</i>	<i>114,7</i>	<i>91,3</i>	<i>83,8</i>	<i>57,0</i>	<i>101,6</i>
Ország	112,1	93,5	80,5	56,2	100,0

* A háztartás nagyságától független országos átlaghoz.

A jövedelmi helyzet csupán a gyermektelen háztartásokban kedvezőbb az országos átlagnál, a gyermekesek jövedelme valamennyi kategóriában és mindhárom megyében elmarad attól.

Jövedelmek korcsoportok szerint

A jövedelmek nagysága életkortól függően is differenciált képet mutat. Az egy főre jutó jövedelem az 50–60 év közötti háztartásfővel rendelkező háztartásokban volt a leg-

magasabb, ahol a gyerekek már felnőttek, s a nyugdíj előtt álló családfő viszonylag jó keresettel rendelkezett.

10. táblázat

*Egy főre jutó nettó jövedelem korcsoportonként
az országos átlaghoz* viszonyítva, 2004*

(százalék)

Terület	A háztartásfő kora				
	30 évesnél fiatalabb	30–39 éves	40–49 éves	50–59 éves	60 éves és idősebb
Fejér megye	108,1	89,8	92,9	132,2	110,2
Komárom-Esztergom megye	89,4	86,3	97,7	129,4	111,7
Veszprém megye	93,8	83,7	83,9	123,2	95,0
<i>Közép-Dunántúl</i>	<i>98,0</i>	<i>87,0</i>	<i>91,2</i>	<i>128,3</i>	<i>105,8</i>
Ország	92,4	85,5	94,8	121,5	103,3

* A háztartás nagyságától független országos átlaghoz.

Az országos (787 ezer Ft-os) átlagnál magasabb jövedelemmel rendelkeztek Fejér megyében a 30 évnél fiatalabb háztartásfővel rendelkező háztartások, amit a kedvező munkaerő-piaci helyzet és a demográfiai folyamatok (családalapítás elhúzódása) egyaránt befolyásolt. A legnehezebb helyzetben a következő korcsoport, a 30–40 év közötti családfőjű háztartások voltak, ezt követték a 40–50 év közöttiek, amelyekben a gyermeknevelés terhei jelentősek.

Jövedelmek iskolai végzettség szerint

A háztartásfő iskolai végzettségének magasabb szintjével a háztartásukban élők megélhetési szintje is jobb. Azokban a háztartásokban, ahol a háztartásfő főiskolai, egyetemi végzettséggel rendelkezett, az egy főre jutó jövedelem kétszerese volt azokénak, akik csupán az általános iskolát, vagy legfeljebb szakközépiskolát vagy szakiskolát végeztek.

11. táblázat

Egy főre jutó éves nettó jövedelem a háztartásfő iskolai végzettsége szerint, 2004

Terület	A háztartásfő iskolai végzettsége				Összesen
	legfeljebb 8 általános	szakmunkás- képző és szakiskola	középiskola	főiskola, egyetem	
	Abszolút értékben (ezer forint)				
Fejér megye	652	683	876	1357	822
Komárom-Esztergom megye	635	701	938	1416	818
Veszprém megye	598	638	832	1386	755
Közép-Dunántúl	631	672	882	1379	799
Ország	605	662	866	1234	787
	Ország összesen=100,0 (a megfelelő iskolai végzettségen belül)				
Fejér megye	107,7	103,1	101,1	109,9	104,4
Komárom-Esztergom megye	104,8	106,0	108,4	114,8	104,0
Veszprém megye	98,8	96,5	96,1	112,3	96,0
Közép-Dunántúl	104,2	101,6	101,8	111,7	101,6
Ország	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Az iskolai végzettség szerint valamennyi kategóriában Komárom-Esztergom megyében legmagasabb az egy főre jutó jövedelem. Az országoshoz viszonyítva is kiemelkedő itt a főiskolát, egyetemet végzett háztartásfővel rendelkező háztartások egy főre jutó jövedelme. Az ilyen típusú háztartások magas aránya miatt azonban a háztartások egy főre jutó átlagos jövedelme mégis Fejér megyében a legmagasabb, ami az országban Budapest után a második.

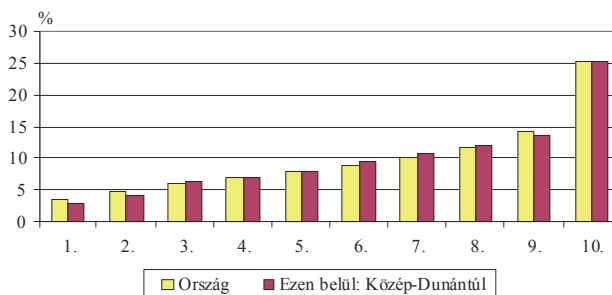
A jövedelemeloszlás jellemzői

Az ország lakosságának legszegényebb tizedébe 2004-ben a régió lakosainak 8,7%-a tartozott. Egy főre jutó éves nettó jövedelmük 278 ezer Ft volt. Az egy főre jutó jövedelem alapján sorba rendezett népesség alsó harmada a létminimum alatt élt, egy főre jutó éves jövedelmük nem érte el az 500 ezer Ft-ot. Ezek a mutatószámok a régióban és az országban hasonlóan jellemzőek.

Az ország lakosságának leggazdagabb tizedébe 2004-ben a régió lakosainak 9,4%-a tartozott, egy főre jutó éves nettó jövedelmük meghaladta a 2 millió Ft-ot. A legfelső tizedbe tartozók egy főre jutó éves nettó jövedelme 2004-ben az országban és a régióban is 7,6-szerese volt a legalsó tizedbe tartozókéknak.

10. ábra

Az egy főre jutó nettó jövedelem alapján képzett népességtizedek részesedése az összes nettó jövedelemből, 2004

A jövedelemkülönbségeket jól jellemzi az, hogy az egy főre jutó jövedelem alapján sorba rendezett népesség legszegényebb tizede az összjövedelem mindössze 3%-ával rendelkezett, míg ez a szám a leggazdagabb tized esetében meghaladta a 25%-ot.

Összefoglalóan megállapítható, hogy Közép-Dunántúlon az országoshoz hasonlóan az utóbbi évtizedekben csökkent a háztartások, családok nagysága. Általánossá váltak a kisebb taglétszámú családok és háztartások. Egyre tipikusabb lett a szülő(k)–gyermek(ek) együttélésére redukálódott „kiscsalád”, és ezzel egyidejűleg fokozatosan csökkent a rokoni kapcsolatok szerepe a háztartásokon belül. Jellemző volt a családok átlagos gyermekszámának csökkenése is, mind inkább tért hódít az egygyermekes családmódel. Fokozatosan emelkedett a csonka családok súlya. A háztartások összetételében az egyedülállók növekvő hányada igényel odafigyelést.

A közép-dunántúli régió az elmúlt évtized közepétől a gazdasági-társadalmi változások eredményeképpen olyan kedvező helyzetbe került, melyben lakosainak az országos átlagnál magasabb életszínvonalat biztosít. Az egy lakosra jutó nettó jövedelem alapján a régiók között az 1995. évi 3. helyről 2004-ben a Budapestet is magába foglaló Közép-Magyarország után a második helyre lépett. Az átlagjövedelmen belül azonban jelentős különbségek tapasztalhatók.

IRODALOM

- KSH: Mikrocenzus 2005k/5. Háztartástípusok, családformák
 KSH: Mikrocenzus 2005/10. Gyermekek a családban
 KSH: A 2005. évi lakossági jövedelemfelvétel összefoglaló adatai
 KSH: Jövedelmi helyzet, jövedelemeloszlás, 2004 (Válogatott tanulmányok I. kötet)
 KSH: Jövedelmi helyzet, jövedelemeloszlás, 2004 (Válogatott tanulmányok II. kötet)
 KSH: Magyarország nemzeti számlái 2004–2005

Kulcsszavak: háztartás, családháztartás, jövedelem, GDP, gazdasági aktivitás, iskolai végzettség, gyermekszám.

Resume

This paper is based on data of the micro census held in 2005. In Central Transdanubia the size of households and families decreased in the past decades, as in the whole of Hungary. Families and households consisting of fewer members became widespread. "Small families" reduced to parent(s) and child(ren) living together have been more and more typical and the role of family relations within households has gradually diminished at the same time. The average number of children in families has dropped too, and the one-child family model has gained ground. The weight of incomplete families has gradually increased. In household composition the growing proportion of lone persons should be paid attention to.

As a result of socio-economic changes since the middle of the last decade the region of Central Transdanubia has gained a favourable position in which it is able to ensure higher-than-average living standards to its population. Based on net income per inhabitant it moved in regional rankings from position 3 in 1995 to the second position in 2004, following Central Hungary, which includes Budapest. However, there are significant differences within the average income.

Hamarosan megjelenik!

Magyar statisztikai évkönyv 2006

A száz évnél is régebbi hagyomány, valamint a folyamatos megújulás jegyében a KSH idén októberben is megjelenteti a legszélesebb körű, összefoglaló adatgyűjteményét. A közel 600 táblázatban a társadalom és a gazdaság csaknem minden területéről találhatók átfogó, részletes és érdekes mutatók.

Az évkönyv az adatokat 8 fő témakör köré rendezve mutatja be: hosszú idősorok, népesség, népmozgalom, társadalom, általános gazdasági mutatók, gazdasági ágazatok, környezet, területi adatok, nemzetközi adatok. Minden fejezet a részletes táblázatokon túl tartalmaz egy rövid összefoglalót a főbb folyamatokról, egy grafikont, illetve a táblázatokhoz kapcsolódó módszertant. A CD-melléklet továbbszerkeszthető táblázatokkal és interaktív tematikus térképekkel áll a felhasználók rendelkezésére.

Ára: 6800,- Ft.